

УДК: 159.00

© Олефір В.О., 2011 р.

В.О. Олефір

Національний університет цивільного
захисту України, м. Харків

МОДЕЛЬ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглядаються результати дослідження взаємозв'язків між компонентами особистісного потенціалу. Встановлено, що особистісний потенціал включає два фактори потенціал самовизначення та потенціал реалізації. Структурні моделі особистісного потенціалу мають гарну відповідність спостережуваним даним.

Ключові слова: особистісний потенціал, самовизначення, реалізація, структурне моделювання.

В.А. Олефір

МОДЕЛЬ ЛИЧНОСТНОГО ПОТЕНЦИАЛА

Рассматриваются результаты исследования взаимосвязей между компонентами личностного потенциала. Установлено, что личностный потенциал включает два фактора потенциал самоопределение и потенциал реализации. Структурные модели личностного потенциала имеют хорошую соответствие наблюдаемым данным.

Ключевые слова: личностный потенциал, самоопределения, реализация, структурное моделирование.

V.A.Olefir

MODEL OF PERSONAL POTENTIAL

The results of studying the relationship between the components of personal potential. Established that the personal capacity includes two factors the potential self-determination and implementation capacity. Structural models of personality have a good potential match observed data.

Key words: personal potential, self-realization, and structural modeling.

Постановка проблеми.

Поняття особистісного потенціалу появилось в психологічній науці відносно недавно. Конструкт «особистісний потенціал» був запропонований Д.О. Леонтьєвим, який визначає його як інтегральну системну характеристику індивідуально-психологічних особливостей, що лежить в основі здатності особистості виходити із стійких внутрішніх критеріїв і орієнтирів у своїй життєдіяльності і зберігати стабільність смислових орієнтацій, ефективність діяльності на тлі тисків і зовнішніх умов, що змінюються [7, 86]. Автор з групою співробітників зробив спробу операціоналізувати поняття

особистісного потенціалу, виявити його структуру [8]. Але, як відзначають самі ж автори, отримані ними результати вимагають перевірки в ході додаткових досліджень, зокрема, на предмет стійкості факторної структури з використанням подібного набору методик на вибірках більшого обсягу у представників інших професійних груп. Відкритим залишається і питання оцінки особистісного потенціалу у конкретної людини.

Аналіз останніх досягнень та публікацій.

В останні роки багато дослідників звертається до поняття особистісного потенціалу, що свідчить про його актуальність [1; 2; 6; 7; 11]. Необхідно відмітити, що подібно багатьом психологічним поняттям поняття «особистісний потенціал» на сучасному етапі його дослідження описується вельми неоднозначно.

В даний час склалося декілька підходів до розуміння особистісного потенціалу.

В підходах, орієнтованих на практику, особистісний потенціал операціоналізується через самореалізацію в конкретній діяльності і зводиться до набору індивідуально-психологічних характеристик, що сприяють успішності діяльності.

Друга група підходів до особистісного потенціалу йде від концепції адаптації. Так, один із видних представників цього підходу А. Г. Маклаков вважає здатність до адаптації особистісною властивістю людини. Адаптація розглядається ним не лише як процес, але і як властивість живої саморегульованої системи, що полягає в здатності пристосовуватися до зовнішніх умов, що змінюються. Адаптаційні здібності людини залежать від психологічних особливостей особистості. Саме ці особливості визначають можливості адекватного регулювання фізіологічних станів. Чим значніше адаптаційні здібності, тим вище вірогідність того, що організм людини збереже нормальну працездатність і високу ефективність діяльності при дії психогенних чинників зовнішнього середовища [10].

Адаптаційні здібності людини піддаються оцінці через оцінку рівня розвитку психологічних характеристик, найбільш значущих для регуляції психічної діяльності і самого процесу адаптації. Чим вище рівень розвитку цих характеристик, тим вище вірогідність успішної адаптації людини і тим значніше діапазон чинників зовнішнього середовища, до яких він може пристосуватися [10]. Ці психологічні особливості людини складають його особистісний адаптаційний потенціал, який, згідно А. Г. Маклакову, включає наступні характеристики: нервово-психічну стійкість, рівень розвитку якої забезпечує толерантність до стресу; самооцінку особистості, що є ядром саморегуляції і визначає міру адекватності сприйняття умов діяльності і своїх можливостей; відчуття соціальної підтримки, що обумовлює почуття власної значущості для оточення; рівень конфліктності особистості; досвід соціального спілкування. Усі перераховані характеристики він вважає значущими при оцінці і прогнозі успішності адаптації до важких і екстремальних ситуацій, а також при оцінці швидкості відновлення психічної рівноваги.

Інший підхід до проблеми особистісного потенціалу був запропонований Д.О. Леонтьєвим, в якому знаходить змістовне розкриття ідея «мінливої особистості в мінливому світі» [1, 406]. Згідно автору, поняття особистісного потенціалу йде на зміну поняттю адаптації. Мається на увазі не лише пристосування до заданих умов, але і складні механізми оволодіння мінливою дійсністю, готовність до їх зміни, здатність до самостійного створення необхідних умов. Здатність людини виконувати задумане незалежно від зовнішньої ситуації, у тому числі в несприятливих умовах, розглядається як безперечна цінність як в багатьох областях професійної діяльності, так і в повсякденному житті [7].

Особистісний потенціал як системна якість представляє собою систему диспозицій, установок, стратегій, цінностей, сенсів, що дає можливість здійснити його операціоналізацію, тобто зробити перехід від абстрактного

поняття до конкретних спостережень і таким чином до вимірювання конструкту особистісного потенціалу.

На підставі теоретичного аналізу і огляду емпіричних досліджень групою дослідників на чолі з Д.О. Леонтєвим був обкреслений круг емпірично вимірюваних конструктів різного рівня, що мають відношення до особистісного потенціалу: особистісна автономія, осмисленість життя, життєстійкість, готовність до змін, толерантність до невизначеності, орієнтація на дію, особливості планування діяльності і тимчасова перспектива.

Для отримання первинних даних за вказаними конструктами була використана батарея з восьми тестів, які були пред'явлені 34 особам (16 жінкам та 18 чоловікам у віці від 23 до 42 років).

Факторний аналіз отриманих даних дозволив дослідникам виділити чотири первинних фактори, два з яких змістовно відображають найважливіші сторони особистісного потенціалу, такі як: потенціал самовизначення [7] (перший фактор) — сторону особистісного потенціалу, відбиваючу успішність гнучкого вибору дії і перемикання від однієї дії до іншої за наявності проблем з досягненням мети та потенціал реалізації [7] (четвертий фактор) — здатність послідовно, гнучко і цілеспрямовано йти до досягнення вже поставленої мети.

Вказані фактори виявили високу кореляцію з загальним фактором другого порядку, який був отриманий при проведенні ієрархічного аналізу косокутних факторів. Цей загальний фактор і був інтерпретований як власне фактор особистісного потенціалу. До його складу з високими факторними навантаженнями ввійшли наступні перемінні: життєстійкість, автономна каузальна орієнтація, осмисленість життя, прагнення до змін, цілеспрямованість, орієнтація на сьогодні, толерантність до невизначеності, із зворотним знаком — фіксація на негативному минулому досвіді, фаталістична орієнтація на сьогодні і труднощі при плануванні діяльності.

Кластерний аналіз, проведений за факторними оцінками у випробовуваних, дозволив виділити три кластери, до яких ввійшли

випробовувані із різним співвідношенням рівнів таких функцій особистісного потенціалу, як функція самовизначення та функція реалізації. Цей результат, на думку авторів, доводить можливість диференціювати індивідуальні реакції на ситуацію досягнення.

Таким чином, отримана емпірична структура особистісного потенціалу начебто підтвердила теоретичну модель запропоновану Д.О. Леонт'євим [7].

Але, не зважаючи на високу теоретичну та емпіричну обґрунтованість проведеного дослідження під керівництвом Д.О. Леонт'єва, на наш погляд, воно не позбавлено ряду недоліків, а саме:

- по-перше, малий обсяг вибірки (34 чол.) та значний відносно вибірки обсяг перемінних (24) ставить під сумнів стійкість отриманої факторної структури особистісного потенціалу. На необхідність проведення досліджень із більшим обсягом вибірки вказують самі автори [9, с. 29];

- по-друге, згідно уявленням Д.О. Леонт'єва та отриманим емпіричним даним особистісний потенціал включає два компоненти — потенціал самовизначення та потенціал реалізації, але факторні оцінки у досліджуваних розраховувалися за чотирма первинними факторами;

- по-третє, фактично за отриманою моделлю неможливо розрахувати індивідуальну оцінку особистісного потенціалу у конкретної людини та виявити інтеріндивідуальні відмінності.

На наш погляд, провести статистичну верифікацію теоретичної моделі особистісного потенціалу Д.О. Леонт'єва доцільніше з допомогою сучасного методу моделювання лінійними структурними рівняннями (МЛСР), який органічно і ефективно інтегрує різні методи багатовимірної статистики: факторного аналізу і множинної лінійної регресії. Здатність МЛСР оцінювати міру відповідності теоретичних гіпотез емпіричним даним та можливість наочного графічного зображення моделі робить цей метод своєрідним інструментом «креативного пошуку», що дозволяє не тільки перевіряти апріорні гіпотези, але і висувати нові безпосередньо в ході аналізу даних.

Мета нашого дослідження полягала в тому, щоб побудувати структурну модель особистісного потенціалу і провести її статистичну верифікацію.

Для вирішення поставленої мети ми обрали метод структурного моделювання (СМ).

Методика

Учасники. 221 учасник — студенти психологічного та педагогічного факультетів (120 – чоловічої та 101 жіночої статі). Вік учасників — від 18 до 25 років.

Процедура. Учасникам пропонувався комплект методик, який включав:

1. Скорочена версія Тесту життєстійкості (ТЖС) [8]. Діагностує ресурс життєстійкості — набір установок, що дозволяє ефективно справлятися із стресовими і складними життєвими ситуаціями. Чотири показники методики включають загальний бал життєстійкості і бали по трьох субшкалах: залученість (установка на участь в подіях, що відбуваються), контроль (установка на активність по відношенню до подій життя) і прийняття ризику (установка по відношенню до важких або нових ситуацій, коли останні розглядаються як виклики, а також до можливості отримати новий досвід і чомусь навчитися).

2. Російська версія опитувача каузальних орієнтації (РОКО) Е. Десі і Р. Райана [4]. Методика дає інформацію про порівняльну вираженість одного з трьох способів ухвалення рішення в ситуації вибору: опора на самостійні внутрішні критерії (автономія), опора на зовнішні критерії і підстави (контроль), вичікування і відхід від рішення (безособова орієнтація).

3. Тест смисложиттєвих орієнтації (СЖО) Д.О. Леонтєва [5]. Дає інформацію про міру переживання суб'єктом свідомості власного життя як інтегральний показник адаптації і психологічного благополуччя, що включає такі компоненти, як задоволеність процесом життя і результатом самореалізації у минулому, наявність ясних цілей і готовність до активності по їх реалізації.

4. Опитувач тимчасової перспективи (ZTP1) Ф. Зімбардо [14]. Включає ряд шкал, що вимірюють різні аспекти відношення суб'єкта до свого минулого (міра опори на позитивний минулий досвід і фіксації на негативному досвіді), сьогодення (вираженість гедоністичної і фаталістичної установок) і майбутнього (відповідальність перед майбутнім, що виражається в наявності планів і установок на їх реалізацію в сьогоденні).

5. Опитувач толерантності до невизначеності Д. Маклейна (MSTAT - I) [13]. Вимірює готовність суб'єкта включатися в невизначені (нові або такі, що не мають однозначної інтерпретації) ситуації і уявлення про здатність успішно діяти в них.

6. Опитувач «Контроль за дією» Ю. Куля [3]. Вимірює особливості вольової регуляції індивіда на різних етапах здійснення дії, виділених Ю. Кулем у рамках запропонованої ним теорії мета когнітивного контролю. Автор розрізняє орієнтацію на дію (перехід від наміру до дії, рішучість) і орієнтацію на стан (затримка на мотиваційній фазі, рефлексія) як особові риси, операціоналізовані стосовно трьох різних ситуацій: орієнтація на активну дію на противагу орієнтації на рефлексію в ситуації невдачі, здатність гнучко перемикатися від однієї діяльності до іншої в ситуації планування, здатність глибоко занурюватися в реалізацію обраної діяльності, не відволікаючись на інших, в ситуації реалізації.

7. Опитувач «Прагнення до змін» Д.О. Леонтєва і Д.В. Сапронова [15]. Вимірює прагнення до змін (особистісний динамізм) як багатоаспектну характеристику особистості, що включає, здатність до прийняття змін в житті, готовність активно і самостійно привносити їх, здатність до усвідомленого ризику та ін.

8. Опитувач «Діагноста особливостей самоорганізації-39» (ДОС-39) [12]. Опитувач містить інтегральну шкалу «Рівень самоорганізації» і шість приватних шкал, що характеризують рівень розвитку одного особового компонента самоорганізації (вольові зусилля) і п'яти функціональних

компонентів: цілепокладання, аналіз ситуації, планування, самоконтроль, корекція.

Опитування проводилося в групах. Кожен учасник працював з окремим буклетом методик, який включав тексти запитальників та бланки відповідей.

Математична обробка отриманих даних проводилася за допомогою кореляційного аналізу, експлораторного факторного аналізу (ЕФА) та конфірматорного факторного аналізу (КФА), як одного із методів структурного моделювання.

Аналіз був проведений в пакеті Statistica 7.0, метод GLS→ML на основі кореляційної матриці. Для аналізу узгодженості емпіричних даних і структурної моделі використовувались наступні критерії: (а) Chi-square статистика поділена на число ступенів свободи (Chi-square/df); (б) CFI — the Comparative Fit Index (порівняльний індекс придатності) [16]; (в) індекс RMSEA — the Root Mean Square Error of Approximation (середньоквадратична помилка апроксимації) [18]. Моделі вважалися придатними, якщо їх показники Chi-square/df та RMSEA були низьким, а статистика CFI — високою. CFI коливається від 0 до 1. Величина CFI більша ніж 0,9 є прийнятною для відповідності моделі емпіричним даним. M. W. Browne, & R. Cudeck [17] стверджують, що значення нижчі ,08 для RMSEA вказують на розумну підгонку моделі, в той же час як, J.H. Steiger припустив, що значення нижче 0,1 є прийнятним та нижче 0,05 «дуже гарним» [18, р. 81].

Результати

Кореляційний аналіз

Зазначимо, що кореляційний та експлораторний факторний аналіз проводилися на половині вибірки, а друга половина вибірки використовувалася для верифікації моделі.

У табл. 1 представлені кореляції для перемінних, що використовувалися у цьому дослідженні. Як видно з табл. 1, найбільшу кількість статистично значущих кореляцій має загальна шкала тесту життєстійкості та його складові

— включеність, контроль, прийняття ризику. Так, загальна шкала життєстійкості та шкала включеність мають позитивні зв'язки із автономією при ухваленні рішення в ситуації вибору (опора на власні внутрішні критерії), готовність суб'єкта включатися в невизначені ситуації і уявлення про здатність успішно діяти в них (толерантність до невизначеності), орієнтацією на дію, осмисленістю власного життя, готовністю до змін та цілепокладанням. Негативні зв'язки ці шкали мають із безособовою орієнтацією, негативним минулим та фаталістичним дійсним.

Звертає на себе увагу те, що шкали тесту життєстійкості мають сильні зв'язки між собою і дуже сильні із загальною шкалою життєстійкості. В подальшому статистичному аналізі, з метою уникнення ефекту мультиколінеарності, ми включали лише загальний показник життєстійкості. Аналогічно це стосувалося і тесту СЖО.

Шкали, що вимірюють різні аспекти відношення суб'єкта до свого минулого, сьогодення і майбутнього мають помірні зв'язки між собою. Так негативне минуле корелює із позитивним минулим ($r = -0,30$; $p < 0,01$) та фаталістичним дійсним ($r = 0,52$; $p < 0,001$). Шкала гедоністичного дійсного виявила позитивні зв'язки із майбутнім ($r = 0,37$; $p < 0,01$), позитивним минулим ($r = 0,29$; $p < 0,01$) та негативний — з фаталістичним дійсним ($r = -0,24$; $p < 0,05$).

Шкала методики Ю. Куля — здатність гнучко перемикатися від однієї діяльності до іншої в ситуації планування (ОДП) значуще корелює із здатністю глибоко занурюватися в реалізацію обраної діяльності, не відволікаючись на інших, в ситуації реалізації ($r = 0,37$; $p < 0,01$) та орієнтація на активну дію на противагу орієнтації на рефлексію в ситуації невдачі ($r = 0,25$; $p < 0,05$).

Загальна шкала тесту СЖО має позитивні кореляції із автономією при ухваленні рішення в ситуації вибору ($r = 0,35$; $p < 0,01$), толерантністю до невизначеності ($r = 0,29$; $p < 0,05$), майбутнім ($r = 0,40$; $p < 0,001$), орієнтацією

на дію при реалізації ($r = 0,26$; $p < 0,05$) та негативну — із негативним минулим ($r = -0,37$; $p < 0,001$).

Готовність до змін корелює із толерантністю до невизначеності ($r = 0,43$; $p < 0,001$) орієнтацією на дію при реалізації ($r = 0,28$; $p < 0,05$), негативним минулим ($r = -0,30$; $p < 0,05$) та позитивним минулим ($r = -0,23$; $p < 0,05$).

Шкала ціле покладання виявила позитивні кореляції із автономією при ухваленні рішення ($r = 0,45$; $p < 0,001$), негативним минулим ($r = 0,35$; $p < 0,01$), гедоністичним дійсним ($r = 0,30$; $p < 0,01$), майбутнім ($r = 0,42$; $p < 0,001$), орієнтацією на дію при реалізації ($r = 0,28$; $p < 0,05$), орієнтацією на дію при плануванні ($r = 0,27$; $p < 0,05$), осмисленістю життя ($r = 0,48$; $p < 0,001$).

Всі перераховані взаємозв'язки між індикаторами (маніфест ними перемінними) особистісного потенціалу піддаються осмисленій інтерпретації і можна припустити, що за цими кореляціями стоїть невелике число латентних (скритих) факторів, що і обумовлюють ці зв'язки.

Експлораторний факторний аналіз.

ЕФА проводився методом головних компонент з подальшим обертанням за критерієм варімакс (з нормалізацією по Кайзеру). Оскільки в ЕФА виділення числа факторів є дещо суб'єктивним, то ми, виходячи із теоретичних посилок та емпіричних даних отриманих групою Д.О. Леонт'єва розглядали двох факторне рішення. Отримана факторна структура представлена в табл. 2.

До першого фактору ввійшли (перераховані в порядку убавання величини факторного навантаження): життестійкість (загальний показник), «Негативне минуле» (зі знаком мінус), шкала готовність до змін, шкала толерантність до невизначеності, орієнтація на дію при плануванні запитальника Ю. Куля, «Фаталістичне дійсне» (зі знаком мінус) запитальника Ф. Зімбардо, орієнтація на дію при невдачі запитальника Ю. Куля, безособовий контроль при прийнятті рішень, загальний показник тесту смисложиттєвих орієнтацій.

Таблиця 1

Кореляції між перемінними особистісного потенціалу (N = 100)

Шкала	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Життестійкість	1,0																		
Включеність	,87	1,0																	
Контроль	,91	,67	1,0																
Прийняття ризику	,78	,48	,64	1,0															
Автономний	,25	,35	,16	,09	1,0														
Зовнішній	-,08	,02	-,11	-,14	,30	1,0													
Безособовий	-,30	-,29	-,31	-,12	,06	,53	1,0												
Толерантність	,51	,40	,52	,38	,17	,08	-,11	1,0											
Негативне минуле	-,56	-,44	-,47	-,54	-,06	,09	,29	-,24	1,0										
Гедоністичне дійсне	,00	,10	-,04	-,07	,24	,31	,02	,31	,12	1,0									
Майбутнє	,18	,19	,20	,04	,25	,13	-,05	,32	-,01	,37	1,0								
Позитивне минуле	-,13	-,02	-,06	-,32	,10	,16	,09	-,04	-,30	,29	,39	1,0							
Фаталістичне дійсне	-,33	-,23	-,32	-,33	-,01	,01	,18	-,20	,52	-,24	-,01	,25	1,0						
ОДН (тест Ю.Куля)	,33	,24	,33	,28	-,03	-,16	-,18	,30	-,23	,07	,08	-,14	-,03	1,0					
ОДУ (тест Ю.Куля)	,21	,13	,23	,19	-,01	-,14	-,11	,27	-,23	-,08	-,08	-,06	-,11	,07	1,0				
ОДП (тест Ю.Куля)	,35	,20	,43	,30	-,03	-,06	-,14	,36	-,24	-,05	,13	-,12	-,17	,37	,25	1,0			
СЖО	,51	,45	,49	,35	,35	,02	-,16	,29	-,37	,19	,40	,17	-,17	,26	,14	,21	1,0		
Готовність до змін	,48	,36	,43	,47	,18	-,00	-,17	,43	-,30	,16	,18	-,23	-,20	,28	-,03	,18	,30	1,0	
Цілепокладання	,37	,37	,37	,17	,45	,24	-,01	,35	-,05	,30	,42	,12	-,02	,28	,01	,27	,48	,21	1,0

Примітка. Напівжирним шрифтом виділені значущі коефіцієнти кореляції ($p < 0,05$).

Двохфакторна структура даних

Шкала	Фактор 1	Фактор 2
Життєстійкість	0,789	0,255
Автономний контроль	0,080	0,697
Зовнішній контроль	-0,304	0,314
Безособовий контроль	-0,498	0,192
Толерантність	0,547	0,438
Негативне минуле	-0,737	0,096
Гедоністичне дійсне	-0,131	0,671
Майбутнє	0,093	0,684
Позитивне минуле	-0,386	0,477
Фаталістичне дійсне	-0,545	0,159
ОДН	0,509	0,122
ОДУ	0,366	-0,100
ОДП	0,540	0,098
СЖО	0,496	0,529
Готовність до змін	0,551	0,254
Цілепокладання	0,275	0,709
Відсоток поясненої дисперсії	22,5	18,6

Примітка. Напівжирним шрифтом виділені навантаження $>|0,4|$

Як бачимо, шкали, що утворили цей фактор відповідають фактору «потенціал самовизначення» отриманий в роботі [9]. Змістовно цей фактор відображає сторону особистісного потенціалу, що відбиває успішність гнучкого вибору дії та переключення від однієї дії до іншої за наявності проблем з досягненням мети.

Другий фактор утворений такими перемінними, як ціле покладання, автономний контроль, майбутнє, гедоністичне дійсне, осмисленість життя, опора на позитивне минуле, толерантність до невизначеності. Змістовно цей фактор відображає сторону особистісного потенціалу, яку Д.О.Леонт'єв назвав потенціал реалізації — здатність особистості послідовно йти до вже поставленої мети.

Таким чином, результати ЕФА в цілому підтверджують стійкість факторної структури особистісного потенціалу, який включає фактор самовизначення та фактор реалізації.

Конфірматорний факторний аналіз

Для статистичної верифікації моделей особистісного потенціалу, отриманої нами в результаті експлораторного факторного аналізу та моделі Д.О.Леонт'єва ми використали конфірматорний факторний аналіз. Зазначимо, що даними для його проведення послужили результати дослідження, які не використовувалися при проведенні ЕФА. Такий прийом, на наш погляд, підсилює достовірність статистичної верифікації моделі.

Як раніше відзначалося, критеріями якості підгонки моделі виступали три статистики: 1) Chi-square/df; 2) CFI; 3) RMSEA. Значення цих статистик для моделі побудованої за результатами ЕФА на наших даних (умовно позначена як I модель) та моделі, отриманої за результатами групи Д.О. Леонт'єва (II модель) представлені в табл. 3.

Таблиця 3

Конфірматорний факторний аналіз

Модель	Chi-square	df	Chi-square/df	CFI	RMSEA
I модель	116,665	91	1,282	0,934	0,053
II модель	72,508	56	1,295	0,955	0,055

Як видно із табл. 3, обидві моделі демонструють високі показники індексів підгонки.

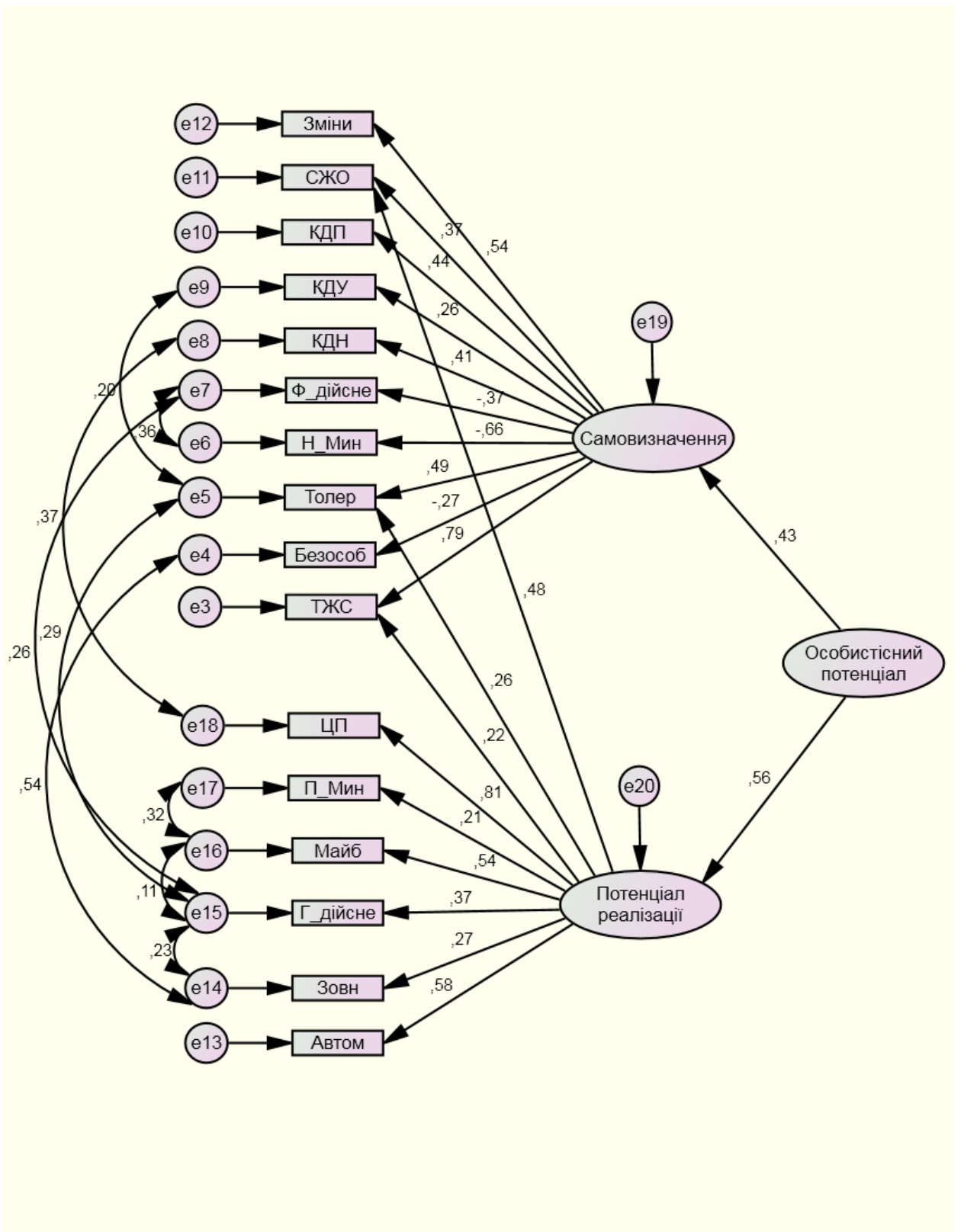

Рис 1. Структурна модель особистісного потенціалу

Проте можна відзначити певну перевагу І моделі, яка полягає в тому що в ній вдалося встановити багаторівневу детермінацію (латентні перемінні

самовизначення та реалізації детермінують змінні маніфестні перемінні особистісного потенціалу, а латентна перемінна «власне особистісний потенціал» детермінує змінні самовизначення та реалізації). Наглядно це видно на рис 1.

Над стрілками в моделі представлені оцінки параметрів моделі: регресивні ваги та кореляції між специфічними перемінними.

Для отримання індивідуальної оцінки за особистісним потенціалом необхідно значення за маніфестними перемінними (поміщені в прямокутники) перемножити на відповідні регресивні ваги та просумувати отримані результати.

Висновки.

1. Факторна структура особистісного потенціалу виявилася стійкою відносно різних груп досліджуваних
2. Структурна модель особистісного потенціалу включає два компоненти — потенціал самовизначення та потенціал реалізації.
3. Отримана модель особистісного потенціалу продемонструвала високі показники відповідності вихідним даним.

Список літератури

1. Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. – М.: Смысл, 2001. – 416 с.
2. Богомолов А.М. Личностный адаптационный потенциал в контексте системного анализа // Психологическая наука и образование. – 2008.– № 1.– С.67-73.
3. Боковиков А.М. Тест для оценки мотивационной направленности личности Куля // Проблемность в профессиональной деятельности: теория и методы психологического анализа. — М.: Издательство «Институт психологии РАН», 1999. – С. 211-232.
4. Дергачева О.Е. Личностная автономия как предмет психологического исследования: Дис. ...канд. психол. наук. – М., 2005. – 162 с.
5. Леонтьев Д.А. Тест смысложизненных ориентаций.– М.: Смысл, 2000.– 18 с.
6. Леонтьев Д.А. Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им.

М.В. Ломоносова. Вып. 1 / Под ред. Б.С. Братуся, Д.А. Леонтьева. — М.: Смысл, 2002. — С. 56-65.

7. Леонтьев Д. А. Личностный потенциал как потенциал саморегуляции // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М. В. Ломоносова. Вып. 2 / Под ред. Б.С. Братуся, Е.Е. Соколовой. — М.: Смысл, 2006. — С. 85-105.

8. Леонтьев Д.А., Расказова Е.И. Тест жизнестойкости. — М.: Смысл, 2006. — 63 с.

9. Леонтьев Д.А. Опыт структурной диагностики личностного потенциала / Д. А. Леонтьев, Е. Ю. Мандрикова, Е. Н. Осин, А. В. Плотникова, Е. И. Расказова // Психологическая диагностика.— 2007. —№ 1. — С.8-31.

10. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал.— 2001.— Т. 22.— № 1. — С. 16-24.

11. Марков В.Н. Личностно профессиональный потенциал управленца и его оценка. — М.: Изд-во РАГС, 2001. — 262 с.

12. Милорадова Н.Г. Психология и педагогика: Учебник. — М.: Гардарики, 2005. — С. 306-310.

13. Митина О.В. Разработка и адаптация психологических опросников. — М.: Смысл, 2011. — 235 с.

14. Митина О.В. Опросник по временной психометрического анализа Ф. Зимбардо (ZTP1): результаты психометрического анализа русскоязычной версии / О.В. Митина, А. Сырцова // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология.— 2008.— № 4. — С. 67-89.

15. Сапронов Д.В. Личностный динамизм и его диагностика / Д.В. Сапронов, Д.А. Леонтьев // Психологическая диагностика.— 2007. —№ 1. — С. 66-85.

16. Bentler, P. M., & Bonett, D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588–606.

17. Browne, M. W., & Cudeck, R. (1989). Single sample cross-validation indices for covariance structures. *Multivariate Behavioral Research*, 24, 445–455.

18. Steiger, J.H. (1989). EZPATH: A supplementary module for SYSTAT and SYGRAPH.